

Les ocupacions mesolítica i neolítica de la Font del Ros (Berga, Berguedà)

MORA, R.; TERRADES, X.; PARPAL, A.; PLANA, C.; MARTÍNEZ, J.; FÍGOLS, A.; ROCA, G.

El jaciment a l'aire lliure de la Font del Ros es troba dins el nucli urbà de la ciutat de Berga (el Berguedà), i s'ubica en una de les àrees que actualment està experimentant un major creixement urbanístic. Una part important d'aquest indret ha estat ja destruïda pels remenaments de terra, arran de l'edificació del solar.

Aquest lloc d'ocupació es troba situat en la zona de contacte entre una vall oberta, vers el sud-est, i les estribacions de la cadena Pre-pirenaica. Un dels trets més importants d'aquesta zona és l'abundància de sorgències d'aigua que en el seu moment alimentaven un petit torrent –avui desaparegut– que devia transcórrer paral·lelament a l'actual carretera comarcal 1411 (Berga-Manresa).

Aquest jaciment va ser descobert per un estudiós local, el Sr. Josep Carerras, veí d'aquesta població, que va observar la possible existència d'un nivell de cendres en els talls o seccions deixats per les obres, on va recollir alguns materials, i es va plantejar que es trobava davant una possible ocupació paleolítica.

Informat d'aquesta troballa el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, el setembre de 1988 s'inicià una primera fase de treballs, amb l'objectiu de delimitar l'extensió i avaluar la potencialitat arqueològica del jaciment.

Amb aquesta finalitat es varen dur a terme set sondeigs, les dimensions i la localització dels quals es poden veure al plànol topogràfic adjunt (fig. 1). Tots ells, a excepció del sondeig 7, on no es documentà cap unitat arqueològica, varen donar resultat positiu.

Els treballs varen permetre conèixer que el jaciment s'estenia per una superfície aproximada de 2.400 m², així com l'existència de diverses unitats arqueològiques cronoculturalment atribuïbles al neolític (–N–), mesolític (–SG–) i mesolític-paleolític superior (–SGN–). A causa de la imminent construcció a la zona de nous edificis, que destruirien el registre arqueològic, com

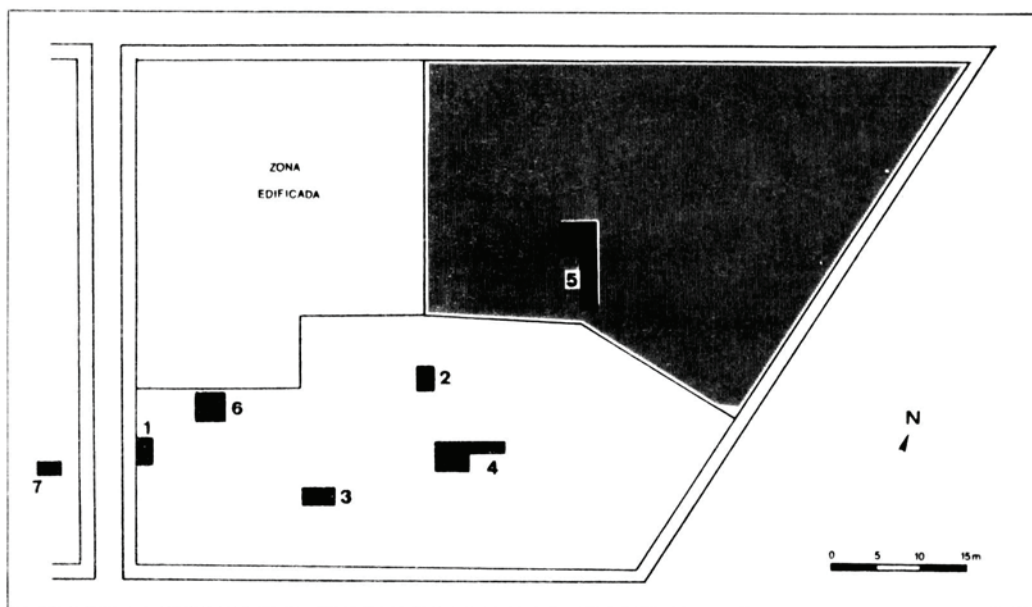

Fig. 1. Planta del jaciment arqueològic de la Font del Ros. Els sondeigs efectuats es troben marcats en negre, i la zona excavada durant el 1989 s'assenyala amb trama.

també de l'interès que presentava tant dins l'àmbit del Berguedà com del de Catalunya, proposarem la continuació immediata dels treballs.

A l'agost de 1989 començà la segona fase d'actuació arqueològica amb caràcter d'urgència, a càrrec de la Universitat Autònoma de Barcelona i el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, i es va intervenir sobre una àrea total de 476 m².

EL CONTEXT ESTRATIGRÀFIC

S'ha observat tot un seguit de pautes que es repeteixen a tota l'àrea excavada, amb tan sols petites variants o fàcies atribuïbles a la micro-topografia del paleorelleu (fig. 2).

La dinàmica estratigràfica general que s'observa a la Font del Ros pot resumir-se en:

Conjunt A: Paquet superficial, caracteritzat per una matriu d'argiles amb elements detrítics i algun còdol aïllat.

Conjunt B: Formació travertínica, la potència de la qual va augmentant a

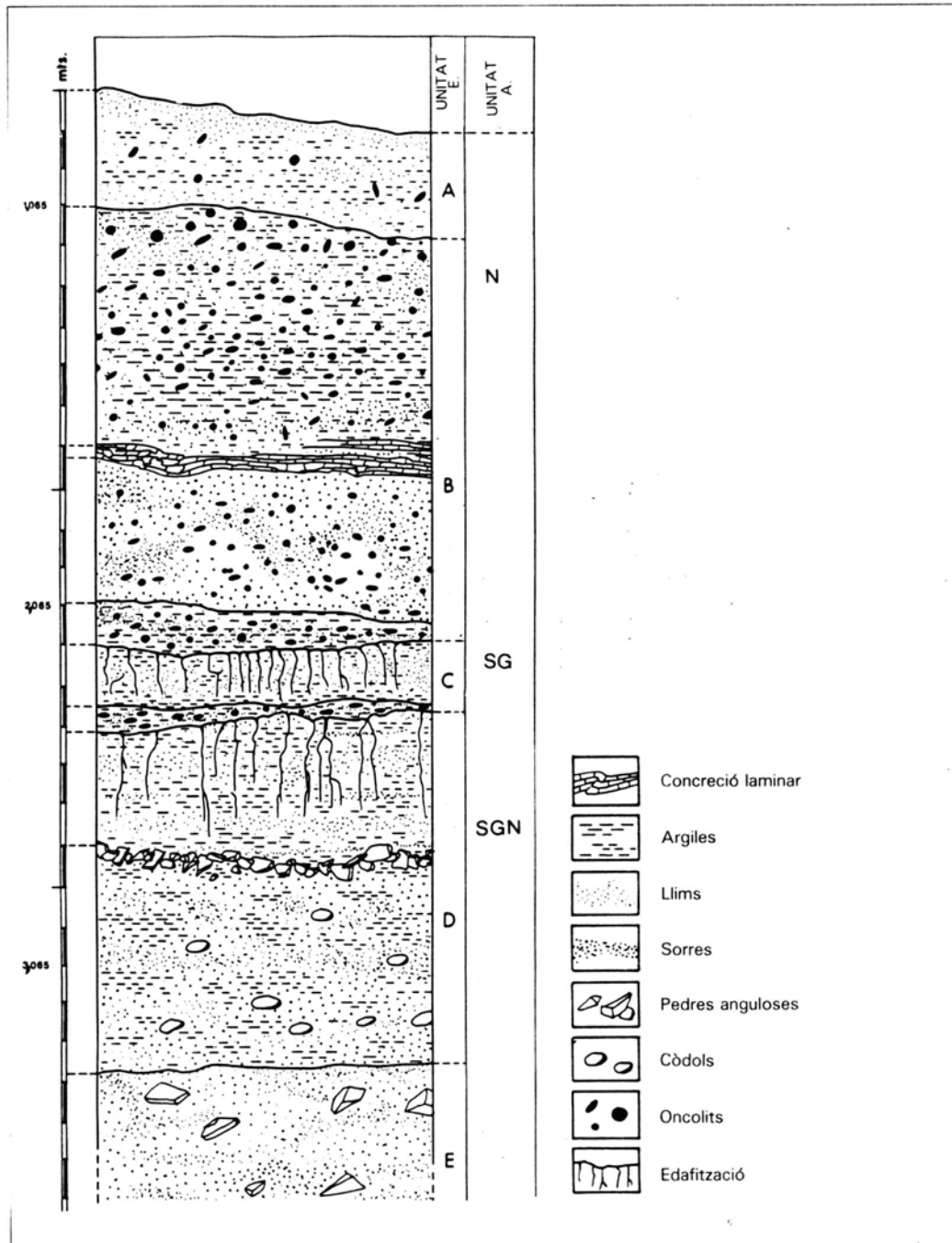

Fig. 2. Tall estratigràfic de la Font del Ros.

mesura que s'estén cap al sud. A la seva part superior, just en el contacte amb el conjunt A, és on es documenta la unitat arqueològica –N–.

- Conjunt C: Lutites molt plàstiques amb oncolits que a vegades es presenten en fàcies d'interestratificació, formant llits de lutites sense carbonats que alternen amb els oncolits. És en aquest conjunt on es documenta la unitat –SG–.
- Conjunt D: Argiles molt pures i plàstiques, sense formacions carbonatades ni elements detrítics. Es poden diferenciar dues fàcies a partir de la seva coloració: D1, color marró fosc, que es correspon a un paleosòl, i D2, taronja. El contacte entre ambdues ve definit en algunes zones per un nivell d'elements detrítics de mida gran i mitjana però que no és continu en extensió. La unitat arqueològica –SG– es localitza a la fàcies D1.
- Conjunt E: Còdols molt grans juntament amb fragments de calcària; el seu origen és fruit del desmantellament d'una antiga terrassa. Arqueològicament resulta estèril.

LES OCUPACIONS DE LA FONT DEL ROS

LA UNITAT ARQUEOLÒGICA –N–

Malauradament aquesta unitat es trobava força destruïda en l'àrea sobre la qual actuàrem, a causa del moviment de terres efectuat pocs dies abans d'iniciar-se els treballs de camp, i es va documentar de manera parcial, en tan sols 150 m².

Per comprendre la dinàmica geoarqueològica d'aquesta unitat, cal assenyalar que es troba a dos conjunts geològics (B i D) a causa de la peculiaritat del comportament topogràfic del conjunt B, que s'adossa com una falca al conjunt D, fet evidenciat a la zona nord (fig. 3). Aquesta dualitat explica el comportament diferencial que presenta en extensió, ja que es documenta com a nivell arqueològic al conjunt D, i com a sòl d'ocupació al conjunt B.

A causa de la mateixa composició geològica del conjunt D, existeix un alt risc de desplaçament, tant en el sentit horitzontal com vertical, especialment quan actuen els fenòmens postdeposicionals. Malgrat aquestes alteracions, el material es presenta conformant associacions significatives, com ara podrien ser els elements d'enterrament que s'hi han documentat: una mandíbula humana corresponent a un individu jove, associada a dues peces retocades –una làmina de secció trapezoïdal i una punta de fletxa amb aletes i peduncle de retoc pla i bifacial–, junt amb un fragment de vas ceràmic (bol) sense decorar corresponent al llavi i part del cos.

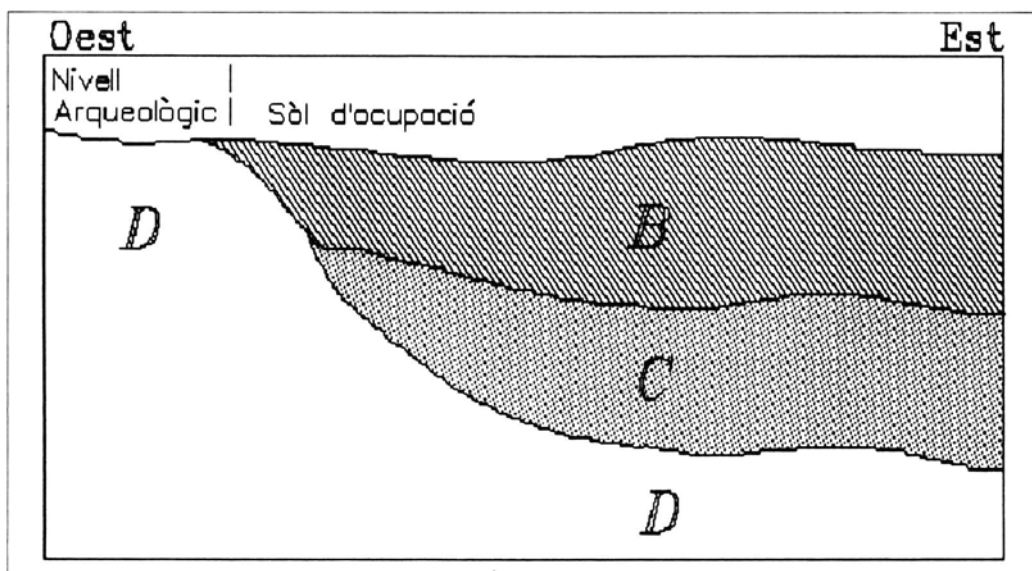

Fig. 3. Esquema explicatiu de la dinàmica geoarqueològica que presenta la Unitat -N-.

D'altra banda, al sector nord-est de l'excavació ens trobem amb el sòl d'ocupació. La unitat arqueològica recolza en un llit d'oncolits dins el conjunt B, i és aquest el que dona consistència i suport al registre fòssil, i ha contribuït a fer que el material arqueològic no patís forts desplaçaments verticals. El registre fòssil d'aquest sòl té un gruix que oscil·la entre 5 i 10 cm.

En aquest sector es localitzen tres estructures (f1, f2 i f3) d'origen antròpic –fosses– de mida petita, alineades i separades unes de les altres per metre i mig de distància, gairebé sense material arqueològic, i on tan sols s'ha documentat alguna resta antracològica. Cal remarcar els perfils irregulars i asimètrics que presenten, que tal com assenyala J. GASCÓ (GASCÓ, 1985:15-16) es deuen al fet que han estat construïdes per la tècnica de la percussió llançada, emprant un element com l'aixa. La paret d'atac és subvertical, mentre que l'oposada presenta un pendent suau. Es recolliren les terres del seu interior, per tal d'analitzar-les i veure si contenen restes paleocarpològiques.

Així mateix, en una zona aïllada del neolític, s'hi han documentat dues estructures d'emmagatzemament (sitges), distanciades una de l'altra uns 10 m, i que s'obren en el conjunt geològic B i travessen part del C (fig. 4), motiu pel qual les considerem intrusives a la unitat –SG–. El material arqueològic documentat al seu interior és escàs, i es tracta de fragments de calcària i sorrenca, alguna base negativa de granit (pedres de molí, polidors, percussors...), ceràmiques informes –una d'elles decorada amb cordó–, etc. Cal destacar la troballa en una d'aquestes fosses d'un fragment de punta de fletxa amb peduncle i aletes, en sílex.

El registre fòssil documentat en aquesta unitat arqueològica comprèn: 2.017 restes lítiques, 165 ceràmiques –la major part en mal estat de conservació, dominant els fragments informes– i 15 restes òssies.

Malgrat el domini de les restes ceràmiques informes, cal destacar la presència d'alguns fragments determinables, com el corresponent a un gran vas d'aproximadament 26,2 cm de diàmetre amb decoració cardial, la vora d'un vas amb decoració impresa de motius triangulars, difícils de reconèixer pel seu mal estat de conservació, i el fragment d'una cinta de nansa amb la superfície polimentada, entre altres.

Fora de context estratigràfic, és a dir, en les zones on restaven terres remogudes, es documentà el fragment d'un braçalet de pectuncle elaborat sobre *Glycymeris violacescens*, i també un *Cardium edule* sencer, amb orifici a l'àpex, realitzat per la tècnica d'abrasió.

En espera de la datació per Carboni 14, de moment resulta difícil donar una cronologia a aquesta unitat: a partir del registre fòssil tan sols és possible una atribució cronològica àmplia, que podria anar des del neolític antic fins al final.

Creiem que l'excavació de les àrees que resten ens pot resultar força aclaridora per tal de completar la visió parcial que de moment tenim d'aquesta unitat, com també per poder resoldre problemàtiques més concretes tals com la dualitat nivell arqueològic / sòl d'ocupació, o la relacionada amb la seva atribució cronològica, entre d'altres.

LA UNITAT ARQUEOLÒGICA –SG–

És la que tenim documentada, atès que es troba situada a la zona menys malmesa pels remenaments de terra. S'ha excavat una superfície total de 250 m², i està datada per Carboni 14 en 8150±590 BP.¹

Es correspon a un sòl d'ocupació en el qual les restes arqueològiques no han sofert alteracions postdeposicionals d'importància. S'han coordinat 8191 elements en total, entre els quals 7.318 corresponen a restes lítiques, 748 a òssies i les 125 restants es distribueixen entre les restes malacològiques i els òxids de ferro. Les restes antracològiques varen ser recollides per subquadrats de 50×50 cm, i per tant són difícilment quantificables, si bé hi eren abundants.

Creiem que les matèries primeres constitueixen un eix fonamental a partir del qual interpretarem els trets econòmico-socials d'aquests grups humans. D'aquesta manera, és tan important conèixer l'àrea de captació, estudi sobre el

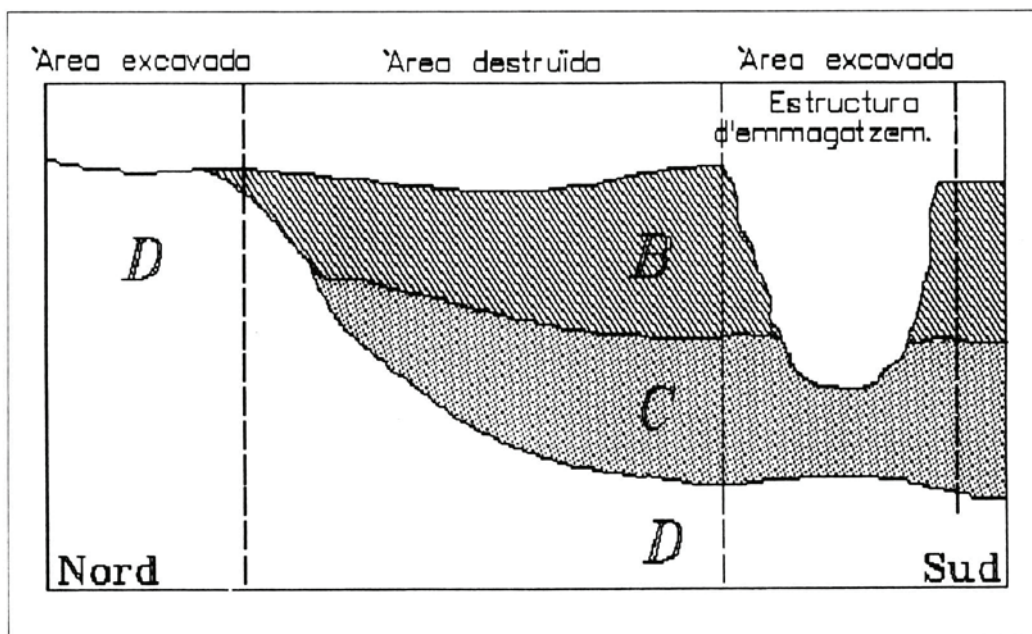

Fig. 4. Esquema explicatiu de la intrusió de les estructures d'emmagatzement neolítiques al Conjunt C (o Unitat Arqueològica -SG-).

qual es pensa aprofundir en els propers mesos, com els processos de treball als quals han estat sotmeses.

Entenem que la selecció i l'aportació o el transport al lloc d'ocupació configuren la primera part de l'anàlisi. A continuació ha d'analitzar-se la distribució i transformació d'aquelles en el lloc d'ocupació.

La distribució ha estat objecte d'un treball monogràfic (TERRADAS i altres, 1990), i no serà tractada en aquesta publicació, sinó que aquí incidirem en la transformació de les primeres matèries, és a dir, en els processos de treball a què han estat sotmeses.

De manera esquemàtica, assenyalarem la dualitat que presenten aquestes matèries a nivell de transformació, ja que poden formar part dels processos de talla, i donar lloc a totes les categories pròpies del registre lític, o bé els objectes poden ser directament sotmesos a un «ús» mitjançant el qual es transformen en instruments de treball, donant lloc a morfologies tals com polidors, molins, etc.

La relació entre les primeres matèries i les categories de la cadena operativa lítica ens posa de manifest les relacions que es generen en el procés de talla i per tant unes pautes o normes de comportament d'aquests grups humans, davant el ventall de materials aportats a l'assentament.

Matèries com el sílex (representat pel 33% del total de matèries primeres),

el quars (29%), la quarsita (3%) o la lidita (2%) participen directament en el procés de talla.

Contràriament, veiem com la sorrenca (6%), el granit (1%) i el conglomerat, entre d'altres, poques vegades es relacionen amb les categories que defineixen els processos de talla, i s'associen més els objectes de treball transformats per l'ús (aixafadors d'ocres, allisador...).

La corniana té una dinàmica molt concreta i participa en el procés de talla de manera específica, ja que la seva transformació és deguda a l'ús directe que se'n fa com a base negativa (BNE) o percussor.

Hem deixat de banda fins al moment la calcària, que amb un 20% presenta un comportament dual, ja que podem dir que participa d'una manera més «àmplia» en els processos de treball que es desenvoluparen en el lloc d'ocupació. Així, s'associa d'una banda al procés de talla, amb una representació significativa en les categories de bases positives fracturades (BPF) i informes (BPI) o ascles fracturades i fragments informes. La interpretació d'aquestes dues categories es pot relacionar amb el fet que sovint el sílex es troba dins nòduls o blocs de calcària, i és necessari el debastament d'aquests últims per tal d'obtenir el sílex que es troba al seu interior. Per tant, les categories de calcària abans esmentades corresponen a una fase de debastament o de preparació de la matèria (sílex) per a la talla.

D'altra banda, sovint es relaciona la calcària amb la categoria lítica dels fragments, que definim com aquelles restes lítiques aportades al lloc d'ocupació però que no participen en els processos de talla, és a dir, fragments de calcària associats a estructures com les de combustió.

A partir de les categories de la cadena operativa lítica veiem com tot el procés de talla es porta a terme en el mateix lloc d'ocupació, ja que tenim representades totes les categories que defineixen aquest procés:

	BP2G	BPF	BPI	BP	BN2G	BNE	ALT	Total
F.a.	2430	1587	1349	235	191	71	1454	7318
F.r. (%)	30	20	17	3	2	1	27	100

Pel que fa a les peces retocades, que representen el 2% (191 efectius) del material lític, observem com, des del punt de vista modal, la seqüència es troba jerarquitzada per tres segments, i té en primer lloc l'ordre dels simples (S), en segon el dels abruptes (A) i en tercer la resta d'ordres representats a la seqüència: els escatats (E), els plans (P) i els burins (B).

	S	//	A	///	E	//	P	=	B	TOTAL
F. a.	103		61		23		3		1	191
χ^2	9.42		11.01		8.25					
ϕ	0.22		0.24		0.20					

Quant a les classes tipològiques que es documenten a la seqüència estructural, es diferencien clarament dos segments, amb una ruptura de segon grau. El primer es caracteritza pels denticulats (D), els rascadors (R), els abruptes denticulats (A1), els escatats (E) i els abruptes continus (A2), mentre que el segon està representat per la resta de classes tipològiques presents a la seqüència.

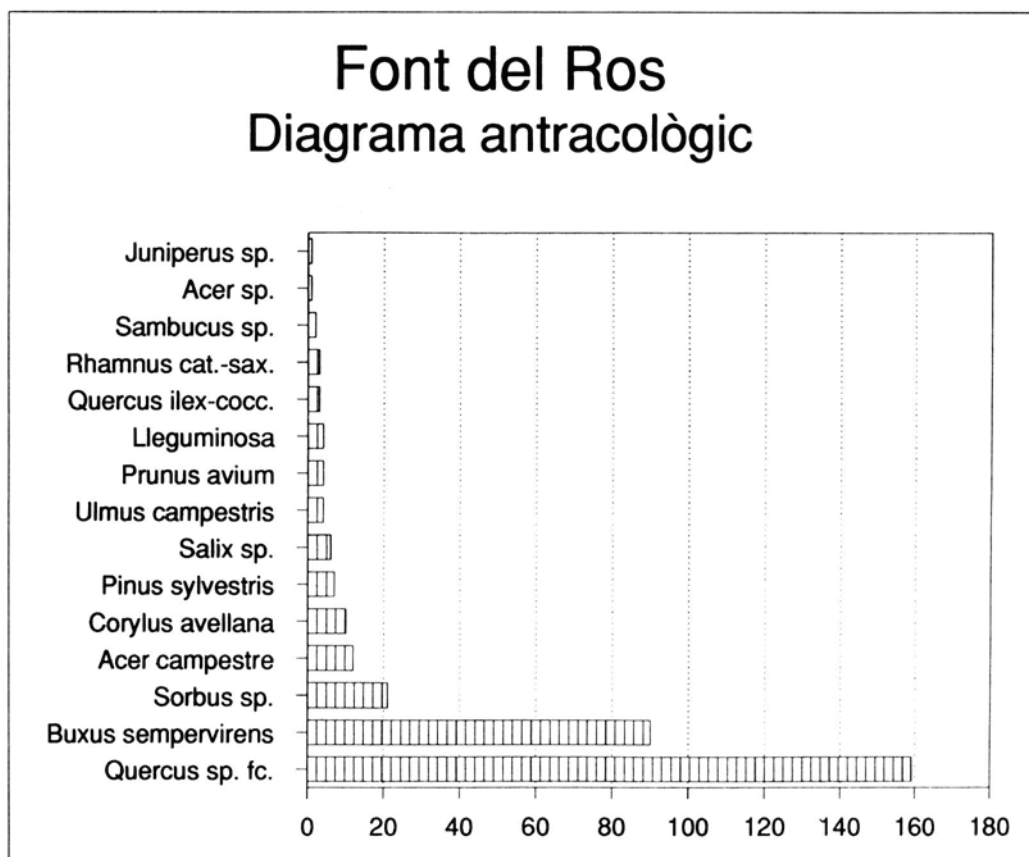
	D	R	A1	E	A2	TOTAL	
F. a.	53	48	36	23	22	182	
χ^2	0.16		1.09		1.69		0.013
ϕ	0.03		0.07		0.09		0.00

Respecte a les restes òssies, l'estudi de les quals ha estat efectuat per un dels autors (J.M.), s'han documentat 748 elements, d'entre els quals un 6% (48) corresponen a la categoria de determinables i tan sols en un 3% se n'ha pogut conèixer l'espècie; aquestes espècies són: *Cervus elaphus* (cérvol), *Capra pyrenaica* (cabra) i *Oryctolagus cuniculus* (conill).

S'hi diferencien dos grans grups d'animals: mamífers de talla mitjana, que en representen el 64% (480), i els vertebrats de talla petita, amb el 29% (219).

A la Font del Ros la conservació diferencial dels ossos és un fet evident que respon a dues dinàmiques:

- una atricional, essent les peces dentàries i les restes òssies compactes les que tenim millor representades.
- una antròpica, en estar sotmesos a l'acció del foc. El 88% de les restes òssies de la unitat -SG- han estat alterades tèrmicament, fet que ha permès que es conservessin de manera preferent a aquelles restes que no ho han estat.

També recalquem la presència de quatre cargols marins perforats: tres *Columbella* i un *Dentalium*, en un context relativament allunyat del litoral (uns 100 km), cosa que ens indica que aquests grups humans varen tenir contactes amb la costa bé directament o bé a través d'intercanvis amb altres grups.

L'anàlisi paleoambiental revela una vegetació forestal de tipus submediterrània, amb un bosc caducifoli en plena expansió, juntament a comunitats de ribera (espècies que viuen a la vora de torrents o cursos fluvials).

Les espècies documentades es reproduïxen actualment a la muntanya mitjana plujosa, on es dona un clima temperat i humit. Així doncs, es pot pensar que l'ocupació de la Font del Ros es va produir en un moment temperat i humit, en el període climàtic Boreal.

Per l'entorn físic del jaciment, el registre fòssil documentat així com la datació obtinguda per Carboni 14 (8150 ± 590), assimilem aquesta ocupació mesolítica de la Font del Ros amb la de Sota Palou (Campdevàrol, Ripollès), que presentava les datacions següents: 9060 ± 380 BP, i 8540 ± 180 BP. (CARBONELL I ALTRES, 1985).

LA UNITAT ARQUEOLÒGICA –SGN–

En concentrar-se en la zona que havia estat arrasada per les màquines excavadoras, vàrem trobar aquesta unitat pràcticament destruïda en la seva totalitat. En conseqüència, tan sols va poder-se actuar sobre una àrea marginal de 26 m², que venia a ser el final d'aquesta àrea. Aquest fet ha estat determinant, atès que els treballs de camp ens han aportat un nombre escàs de restes arqueològiques (944 elements). La informació fragmentària de què disposem per a aquesta unitat no ens permet aprofundir gaire en el seu estudi. Esperem dur a terme nous treballs, com també aprofundir en l'estudi dels materials de què disposem.

BIBLIOGRAFIA

- CARBONELL, E. i altres (1985): *Sota Palou (Campdevàrol). Un centre d'intervenció prehistòrica postglacial a l'aire lliure*, Sèrie monogràfica núm. 5, Centre d'Investigacions Arqueològiques de la Diputació de Girona.
- GASCÓ, J. (1985): *Les installations du Quotidien: structures domestiques en Languedoc du Mésolithique à l'âge du Bronze d'après l'étude des abris de Font-Juvénal et du Roc-de-Dourgne dans l'Aude*, Documents d'Archéologie Française, núm. 1.
- PARPAL, A. i altres (1988): *La Font del Ros, Berga (Berguedà)*, Memòria-Informe presentada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, l'any 1988.
- PIQUÉ, R. (1990): *Anàlisi antracològica del jaciment arqueològic de la Font del Ros*. Memòria inèdita presentada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.
- TERRADAS, X. i altres (en premsa): *Estudio preliminar de las ocupaciones del yacimiento al aire libre de La Font del Ros (Berga, Barcelona)*, coloquio Aragón/litoral mediterráneo. Intercambios culturales en la prehistoria. Zaragoza.
- AA.VV. (1981): *El neolític a Catalunya*, Taula Rodona de Montserrat, maig 1980.